

СУЛМ: Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. – 2 вид., перероб. і доп. – К.: Вища школа, 1997. – 492с.

Lyubov Struhanets. Phenomenon of homonymy in codification practice (dynamik aspect). *In the paper dynamik process of creating and disappearance of homonymy in the Ukrainian literary language are analyzed, the problem of objective assessment of semantic word complex is studied*

Key words: dynamik of word stock of language, semantic structure of a word, creating of homonymy, disappearance of homonymy, codification practice.

Галина Ступінська (Тернопіль)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА І ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБСТАНТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ЛЕМКІВСЬКИХ ГОВІРОК

У статті розглядаються структурні й граматичні особливості субстантивних фразеологічних одиниць (ФО) лемківських говірок. Звертається увага на предикативні фраземи (ПФО) реченнєвої структури та на ФО, що репрезентують словосполучення різної будови.

Ключові слова: субстантивні ФО, номінація, синонімічний ряд, семантика, змістова структура, категорія числа, граматичне значення, стрижневе слово, предикативні фраземи (ПФО).

Позначення, називання предметів, явищ дійсності у фразеологізмах належить до особливого способу найменування. Ця особливість полягає в тому, що ФО становлять специфічний вид номінації – непряму, вторинну номінацію. Потребу у непрямій номінації В.Телія пояснює тим, що збагачення знання про світ зручно та природно фіксувати за допомогою вже відомих образів (у гносеологічному розумінні), закріплених у лексичних значеннях. Чим більше в наявному значенні слова міститься інформації, яка збігається з властивостями об'єкта пізнання, тим вищою є вірогідність обрання

цього слова для позначення іменованого об'єкта [Телія: 135]. Переосмислення значення виступає опосередкованим моментом у процесі відображення. Так, наприклад, щоб наголосити на таких рисах характеру людини, як впертість, тупість, нерозважливість – її називають *сомаром* – „ослом”. Риса людини ніби сприймаються через поведінку тварини. Звідси ФО *сомарська шапка; сомарський розум*. Та разом із тим *осел* є тягловою силою. Тому вибір найменування *сомар* буде стосуватися і людини, яка виконує важку роботу чи затрачає великі зусилля для її виконання: *тягне як сомар; робыт як сомар; тарує як сомар*.

„Техніка номінації, – вважає В.Телія, – тут використовує як внутрішньомовне мотивування, так і екстралінгвістичні мотиви переосмислення, що приводять до порушення історично утворених тотожностей і різноманітних словесних значень” [Телія: 15]. В основі переосмислення, внаслідок яких утворюються ФО, лежить асоціювання. Процеси асоціювання відбуваються залежно від комунікативних потреб. Для того, щоб певне вільне словосполучення могло отримати нове значення, необхідно порівнювати зміст готової мовної форми зі змістом тієї, яка повинна бути виражена за допомогою цієї ж форми [Білоноженко, Гнатюк: 17]. Наприклад, у словосполученнях *згнітий пень; старой череп'я* можна виділити два значення: 1) семантику, яку формують прямі значення компонентів: *згнітий* – „розкладений, зруйнований гниттям” [СУМ II: 93]; *пень* – „нижня частина стовбура дерева, яка залишилась на корені після того, як дерево зрубали, спиляли, зламали і т.ін.” [СУМ VI: 117]; *старой* = старий – „який довго був у вжитку, став ветхим, іноді навіть непридатним для користування, протилежне *новий*” [СУМ IX: 654]; *череп'я* – „невеликий, переважно старий, надбитий, погані якості горщик, чашка, миска і т.ін.” [СУМ XI: 347];

2) фразеологічне значення „непотрібна людина”. Спільна ознака – „непридатності” – є основою, на якій відбувається уподібнення обох змістів переосмислюваної мовної форми. Опосередкованість через зіставлення з фрагментом дійсності (реальним або уявним) є особливістю значення ФО. Фразеологічна одиниця, як і слово, має певний зміст, у якому поєднуються різні за ступенем і характером семантичні величини.

Значна кількість аналізованих ФО належить до субстантивних. Усі субстантивні ФО об'єднують наявність у їхньому змісті категоріального значення іменниковості, яке „виражається через сукупність таких узагальнених значень, як значення особи, неособи, власне предмета й абстрактного значення (ФО з абстрактною семантикою) в поєднанні з граматичними значеннями роду, числа та відмінка” [Демський: 35]. Залежно від того, яка семема входить до змісту конкретних лемківських ФО, усіх їх можна поділити на такі групи: ФО на позначення назв осіб, ФО на позначення назв неосіб, ФО на позначення назв власне предметів, ФО з абстрактною семантикою.

ФО на позначення назв осіб можуть називати людину взагалі (*жива душа*); людську спільноту (*з-під єдного дзвона*); чоловіка (*наш хрестяк, наш чоловік*); жінку (*широка таздіня, перунська таздіня, таздіня од п'єца до лавы*); дитину (*капрáвой мáча* [ФС], *пес головатий, жаба кітна*).

ФО на позначення назв осіб є найбільшою за кількістю групою. Виникли вони внаслідок обсервації самої людини, її зовнішнього вигляду і психічного складу: *невипраний пыск* – „сварлива людина”; *тверда кусть* – „загартована, кріпка людина” [ФС]; *тверда рука* – „вольова, рішуча людина”.

Субстантивні ФО-назв особи можуть об'єднуватися в синонімічні ряди, члени яких по-особливому розкривають певне поняття чи судження. Так, на позначення поняття „людина невизначеного характеру, невизначених здібностей” є такі ФО: *áni рыба, áни рак – не рыба не м'ясо – не вареный не машьеный*. Людське мислення залежно від конкретної ситуації здатне виділяти явища буття і окреслювати їх висловами, в основі яких лежать найрізноманітніші образи. Наприклад, низка яскравих іронічних фразеологізмів передає зміст вислову „далека рідня”: *з другого конáря плáнки – свашына кума – далека парашутя – теишьáна родина – уйшьáна родина – родина по коліна – твоя бáба і моя бáба были бáбы – стрик бáбі уйко, а тэта за мтинáрьом*.

На основі дослідженого матеріалу можна виділити такі семантичні підгрупи:

1) ФО, що називають особу і вказують на її соціальне становище: *широкий мих; тáзда на цпле сéпо*; 2) ФО, що називають особу та

вказують на її стосунки з колективом: *юдáшкi тiнязі; бáбска сукня*; 3) ФО, що називають особу і вказують на її сімейний стан, родинні стосунки: *наша фáйтa; в еднуї кúзни ковáни*; 4) ФО, що вказують на фізичні особливості людини: *стáра тóрба; випалéний швáблик*; 5) ФО, що вказують на вдачу особи: *невiртiвий Тóмцyo; камáрат iз погарiком*; 6) ФО, що вказують на психічні особливості людини: *злота голóвка, порóжня пелéня*; 7) ФО-назви людей за рівнем досвіду: *стáра тiшка; дóбрий фiшкаль*; 8) ФО, що називають особу за її відношенням до віри: *христóва невiста; раб бóжый*; 9) ФО, що називають ірреальні особи: *владiка небéсний; чóрний áнгел*. Зафіксовано декілька ФО, що з походження є назвами неособи, наприклад: *чортóве насiня, бóжа худiбка*.

Певна кількість ФО у лемківських говірках є назвами власне предмета. Вони можуть означати: 1) споруду (*отцóвске гнiздо, вiтцiвске гнiздо; рiдна стрiха*); 2) місцевість (*роднóй край; отцóвский край*); 3) різні предмети матеріальної культури (*штiри дóшкы; з тóго бóуде дóброй пазiво про мiхы*); 4) механізми (*жетiзний воз; бабыне áвто*).

ФО з абстрактною семантикою моделюють: 1) фізичні та психічні властивості людини, а також наслідки її діяльності (*смiшнi вóчi; дяблy верх зрiват*); 2) життя і діяльність людини (*мозóльна праця*); 3) матеріальні наслідки людської діяльності (*прошéний хлiб; чóджий хлiб*); 4) явища, які є наслідком мовленнєвої або розумової діяльності людини (*пся стiвáнка; жыдóвска мiра*).

До складу змістової структури субстантивних ФО разом із їх фразеологічним значенням входять також відповідні граматичні значення роду, числа та відмінка. У деяких ФО лемківських говірок лексичний компонент – іменник фіксується в одній родовій формі. Це стосується тих ФО, до складу яких входить іменникова лексема зі значенням істоти – людини або тварини. У таких ФО іменник виступає фразеомовним компонентом і виражає модально-оцінювальну характеристику особи, наприклад *цитáнской пiця* – „набридлива людина”; *забытливe тeплa* – „забудькувата людина”.

Частина ФО чоловічого (*тýрок шaпéний; твёрдий вpix*), жіночого (*хытра пiшка; дяблyвска повáга*) і середнього роду (*мишáной бёрдо; розпiтой молóко*) може стосуватися як осіб чоловічої, так і жіночої статі. Серед ФО подвійного роду багато таких, які формально

належать до жіночого роду, наприклад: *твёрда кусть* – „загартована, міцна людина”; *стара лябда* – „ балакуча людина.”

Серед ФО з абстрактною семантикою зафіксовані фразеологічні утворення жіночого роду. Для таких ФО з абстрактною семантикою категорія роду є суто граматичною і в них асиметричність між лексичним значенням і значенням роду більш помітна, ніж у ФО – назв особи. Лексичні значення, які для свого вираження вимагають іменників жіночого роду, у фразеології виражаються ФО жіночого роду: *стара стіванка* – „давня історія”; *дідувська правда* – „перевірена життям правда”.

Граматичне число у фразеологізмах, як і в іменниках, має самостійне граматичне значення, бере участь у процесі номінації певних реалій об’єктивної дійсності. Як зауважує М. Алефіренко, номінативний елемент значення граматичного числа як іменників, так і субстантивних фразем служить лише його факультативним конститuentом, оскільки багатьом одиницям лексичного і фразеологічного рівня мови не властива ідея лічби. Однак повністю заперечувати наявність у граматичному значенні числа номінативного аспекту не можна, оскільки у поєднанні з категорією роду граматичне число виражає узагальнено-граматичне значення предметності [Алефіренко: 49].

Функціонування категорії числа субстантивних ФО лемківських говірок має свої особливості, які виявляються в тому, що переважна більшість ФО виступає лише в одній числовій формі – у формі однини: *скыскўта капўста*; *дїравой вїдро* – „плаксива людина”; *твёрда кусть*; *твёрдий вріх* – „загартована, міцна людина”; *пўджак до конопель*; *необрубаний граб* – „неохайна людина”. Поділяємо думку М. Демського, що числова форма залежить у них від „особливостей денотата, який або не має числового вираження, або оформляється тільки у формі однини” [Демський: 39], наприклад: *стара правда* – „досвідчена людина”; *машаной бёрдо* – „некрасива людина”. Значення невизначної множинності виражають ФО *ни нянька ни мами, ни брата ни лаьы* – „самотня людина”; *и до ко́ча и до во́за; и на недїлю и на ка́ждий ден* – „добра дівчина”; *ани не кый, ани не дерево* – „непотрібна людина”.

Субстантивні ФО займають певну позицію у мовленні і вступають у ті чи інші зв’язки з лексемами, що їх оточують.

Погодимось з твердженням М. Алефіренка про те, що можливості відмінкової парадигми компонентів ФО залежать від ряду семантичних і граматичних чинників. „Основним семантичним фактором розгортання відмінкових парадигм виступає фразеологічне значення, а граматична регламентація діапазону парадигматичних можливостей ФО зумовлюється морфологічними особливостями змінної субстантивної лексеми, яка виступає граматичним центром фраземи” [Алефіренко: 52]. Наприклад, ФО *злі язюки, дубове сáло, старий край* змінюються за відмінками, як іменники *язюки, сáло, край*. Ці ФО – назви особи, назви власне предмета та з абстрактною семантикою можуть виступати в реченні у ролі додатка чи обставини. Наприклад: *Мама ся не бою, а о тебе стою, лем ся злих язюків бою* [УНПЛ]; *Задзвоньте їй з великий дзвон – мойй Ульци вічний дим* [УНПЛ]; *Чого плачеш, чом наречеши, чого тобі жаль?; Того вінка зеленого – што-с ма вчєра взяв* [УНПЛ]; *Пораїли, пораїли дубового сáла, а як він єй висмаржуєаў, аж шкура одстáла*; [Панцьо: 14]; *Доктор приказал им йти до старого краю на выздоровлєня. В тїм нїмецькїм краю крови по котїна, не єдна заплаче мамка за ним рїдна*[УНПЛ].

Деякі субстантивні ФО можуть виконувати у реченні функцію іменної частини складеного присудка і виступати у формі називного відмінка, який характеризує постійну ознаку предмета, наприклад: *Моя фраєрїчка велика циганка*

Серед аналізованих субстантивних ФО – назв особи трапляються такі, що вживаються тільки у функції звертання. У них єдина парадигматична форма, виражена кличним відмінком у ФО чоловічого і жіночого роду і називним відмінком у ФО спільного роду: *Де йдеши, ти псе головатий! Дєсь ся подїла, ти жáбо кїтна! Вступ ся ма з очей, пся зóлов!*

ФО, що виступають тільки в ролі звертання або іменної частини складеного присудка, характеризуються найбільшою неповнотою відмінкової парадигми.

Номінативна властивість відмінкового значення полягає в тому, що при сполученні ФО з підпорядкувальними лексемами виражається характер відношень між фактами об’єктивної дійсності. Наприклад, у висловленні *юж я ся ожєнил, юж навїкы амен, юж я си привадил на голуу каман* ФО з абстрактною семантикою *на голуу каман* у сполученні з дієсловом *привадил* позначає відношення об’єкта і дії,

виконуючи у реченні функцію додатка. А в контексті як *ти записаний до дзядівської книжки*, то *виходу не є* ФО з абстрактною семантикою *до дзядівської книжки (дзядівська книжка)*, сполучаючись з дієприкметником *записаний* позначає відношення суб'єкта і означуваної дії та у реченні виконує функцію обставини. Додамо, що ФО „з високим ступенем ідіоматизації сполучуються лише з певними словами, що зумовлює редукцію відмінкової парадигми їх субстантивних компонентів” [Алефіренко: 52].

Отже, парадигма компонентів ФО залежить від взаємодії семантичних, морфологічних і синтаксичних особливостей, на основі яких формуються специфічні властивості фразеологічного рівня мови.

Структурні типи субстантивних ФО складаються з різних за своїми морфологічними особливостями слів, що вступають між собою у певні синтаксичні відношення. Переважну більшість субстантивних ФО лемківських говірок становлять одиниці, структура яких являє собою словосполучення. Серед них можемо виділити ФО, що репрезентують модель „прикметник + іменник”. У таких фразеологічних зворотах граматично панівним є іменник, а прикметник завжди виступає як слово залежне. Семантика стрижневого іменника у складі цих фразеологізмів зазнає помітних змін порівняно з уживанням їх у вільних словосполученнях. Певна група таких ФО формується навколо іменників, що в прямому значенні є назвами тварин, птахів, риб, а метафорично означають особу, наприклад: *біла гуска* – „гарно вбрана дівчина”; *циганської паця* – „набридлива людина”; *стрыкóвой быча, стрыкуе бык* – „дурна людина”.

У незначній групі ФО роль стрижневого слова виконує іменник, що номінативно означає частини тіла, органи людини і тварини, а метафорично характеризує особу, як-от: *твёрда кусть* – „загартована, міцна людина”; *панська кров* – „людина благородного походження”; *дыняна гóлов* – „дурна людина”.

Деякі зі стрижневих іменників ФО у звичайному вжитку називають предмети чи абстрактні поняття, а метафорично характеризують людину, наприклад: *ста́рої бёрдо* – „непотрібна людина”; *тішиной бёрдо* – „чепурна людина”; *сомарська шапка* – „наївна, простодушна людина”; *студёній чир* – „безвольна, нерішуча

людина”; *цуганскої вальок* – „лінива людина”; *мудрої топора* – „вміла людина”; *чортова обнога* – „підла людина”.

Семантичних змін не зазнали іменники, які і у вільних словосполученнях, і у складі ФО, що характеризують людину, означають живі істоти: *труманув син* – „дурна людина”; *быкув кум, сомарув брат* – „наївна, простодушна людина”; *свашына кума, тешашына родина, уйшыана родина* – „далека рідня”. У названих ФО стрижневе слово служить для експресивного підсилення ознаки, вираженої прикметником.

Серед ФО моделі „прикметник + іменник” зафіксовані звороти, у яких прикметник вживається постпозитивно: *кунь божий, турок шапелый*.

Переважає більшість компонентів ФО моделі „прикметник + іменник” зафіксована в формі називного відмінка однини: *твёрда кусть, пышной бёрдо, твёрда рука, стара колода, чортова обнога, добра выжёрка, свашына кума*.

Трапляються ФО із формами множини: *дябловы рогы* – „зла людина”; *златы руки* – „вміла людина”; *юдэцкы пиназы* – „зрадник” [ФС].

До ФО вказаної моделі близькими є звороти, що являють собою сполучення іменника і займенника [Демський: 62]. Їх у лемківських говірках зафіксовано декілька: *наш хрестян* [ФС], *наш чоловік, наша кров, своя кров, наша файта* – „своя людина (близька людина)”. Зафіксовано ФО, компонентами якої є займенники: *сам свій* – „незалежна людина”.

До аналізованого різновиду субстантивних ФО належать також звороти моделі “дієприкметник + іменник”. Вони виступають переважно у ролі образних характеристик людини, розкривають певні ознаки її вдачі, поведінки: *невипранный тиск* – „сварлива людина” [ФС]; *згнітий пень, випалений швабтик* – „стара людина” [ФС]; *необрубанный граб* – „неохайна людина”; *скыснута катушта, скыснута масло* – „плаксива людина. У субстантивній ФО *в кошаріку колисанный* – “людина простого походження” [ФС] стрижневим компонентом є дієприкметник. У реченні ця ФО може функціонувати як означення або присудок. Таку ж функцію може виконувати ФО *не вареный, не машьелый* – „м’яка людина” [ФС], компоненти якої є дієприкметниками, зв’язаними між собою сурядним зв’язком.

Наступна група субстантивних ФО в лемківських говірках репрезентує модель „іменник + іменник”. Такі ФО складаються з граматично незалежного слова, що виступає як стрижневий компонент, і залежного від нього постпозитивного іменника в непрямому відмінку з прийменником. Другий іменник уживається в родовому відмінку: *вуз без колєс* – „непотрібна людина” [ФС]; *чоловік без хрєбта* – „безпринципна людина”; *пуджак до конопель* – „неохайна людина”; *голов без капата* – „недосконала людина”.

М. Шанський зазначає, що ФО цієї моделі „в лексико-граматичному відношенні співвідносяться з іменником, у всіх залежні іменники незмінні, а стрижневі здатні утворювати різні відмінкові форми” [Шанський: 64].

Модель подібних субстантивних ФО у лемківських говірках може ускладнюватися тим, що кожен із іменників сполучається з прикметником або числівником: *п'яте колєсо з вóжі, п'ятою колєсо до вóза* – „непотрібна людина”; *ма́йстер на шьткы рúкы* – „вміла людина”; *з друго́го конáря плáнкы* – „далека рідня”; *дóбра грудка сира* – 1) „хороша, приваблива дівчина”; 2) „товста людина”; *хлоп за шьткы дрібны, хлоп за корúну пейдєсат, хлоп за петь трайцáри* – „незграбна, нековирна людина” [ФС].

Модель „прийменник + іменник в родовому відмінку + іменник в називному відмінку” реалізують декілька ФО. Компоненти цих фразеологізмів семантично рівноправні: *з чóрта обнóга, з чóрта скóра* – „неспокійна людина”; *з дябла обнóга* – 1) „неспокійна людина”; 2) „шибеник, бешкетник” [ФС]; *з дябла скóра* – „підла людина”.

До аналізованих ФО належать конструкції, що складаються з іменників, пов'язаних між собою сурядним зв'язком: *áни не кый, áни не дере́во* – „непотрібна людина”; *áни ри́ба, áни рак; не ри́ба, не мя́со* – „нерішуча людина”; *ни нянька ни ма́мы, ни бра́та ни па́вы* – „самотня людина”; *і на неділю, і на ка́ждий де́н, і до ко́ча і до вóза, і до та́нцю і до ружáнцю* – „добра, вміла дівчина”.

Серед субстантивних ФО лемківських говірок є одиниці, які побудовані за моделлю речень, наприклад: *ка́ждою дру́гою сло́во пра́вда* – „брехня” [ФС]; *вже лем вздух іма́ть* – „хвороблива людина” [ФС]; *зо сухо́ї ону́чки бы во́ду водкру́тиє* – „людина виняткових здібностей” [ФС]. Як зауважує М. Алефіренко, „взаємодія

синтаксичного рівня з фразеологічним служить не лише важливим засобом увиразнення комунікативної експресії мовної системи, а й стимулом її активних еволюційних процесів, внаслідок чого утворюються предикативні фрази (ПФО) або спійкі фрази” [Архангельский: 89].

Більшість ПФО за структурою співвідносяться з односкладними реченнями. Серед них чисельними є ФО, побудовані за моделлю узагальнено-особових речень із формою дієслова 3-ї особи однини дійсного способу. Такі ФО виражають різні ступені узагальнення суб'єкта дії, у якому в певній ситуації можна вбачати будь-яку особу: *дяблу верх зриват* – „шибеник”; *ани вóды са не нáп'є* – „про людину з довгим носом”; *великий пыск має* – „пліткар”; *дустáне (выпрóсит) і од быка молóка; з ялóвой корóвы тєля достáне; з ялóвой корóвы молóко выдóйт* – „людина виняткових здібностей”; *вкладну книжку в корчмáря має; вiптє бы і мертвóму з вўха* [ФС]; *не рад смóтрит на пóвний погарик; рад позєрат на дно погарика; припiптє са на фляшку* [ФС] – „п'яниця”; *вывiє са в мнягкум гнiздi* – „людина благородного походження”. Судження у цих ФО нікому не адресуються, вони є враженнями мовця, крізь які проступає життєвий досвід і спостереження.

ФО, співвідносні з неозначено-особовими реченнями, позначають узагальнену ситуацію, що стосується невизначеного діяча. Невизначеність діяча продиктована характером думки, яку висловлюють: суб'єкт дії відомий усім, і тому нема потреби його називати. Предикативний компонент у ФО цього типу виражений дієсловом у формі 3-ї особи множини теперішнього або минулого часу, наприклад *з буковымы пáлят (тóпят)* – „дуже тепла погода”; *з еднóго мiха вылетiли* – „рідні (про дітей)”.

Серед субстантивних ФО лемківських говірок виявлено один семантико-граматичний різновид ФО, співвідносний за структурою з безособовим реченням. У цих ФО предикативний компонент являє собою сполуку інфінітива з модальним словом *треба* (*тóту новынку трéба просияти на млинку* – „нісенітниця”) або виражений тільки модальним словом *не треба* (*на тáку гóлов кáпан не трéба* – “розумна людина”). Якщо інфінітив зрозумілий з контексту чи з мовної ситуації, головний член формально конструється без нього. Безособове речення стає неповним [СУЛМ: 253].

Зафіксовано також ФО, співвідносну з інфінітивно-називним реченням [СУЛМ: 256], предикативний компонент якої виражений інфінітивом: *вже лем вздух їмать* – хвороблива людина [ФС]. Ця ФО констатує реальний фізичний стан особи і виражає реакцію мовця на нього.

У ФО, співвідносних із двоскладними реченнями, формально розрізняють суб'єкт і предикат, наприклад *тўто бы ани мачка не з'їла, нес борóду тїже кому* – „п'яниця”; *каждой другой слово правда* – „брехня”; *з того буде доброй лазїво про мўхы* – „неякісно зроблена річ”.

М. Алефіренко вважає, що „завдяки нейтралізації суб'єктивно-предикативних відношень у таких фраземах формується узагальнено-цілісне фразеологічне значення. Мислеоформлююча специфіка ПФО полягає у вираженні різноманітних елементів денотативної ситуації в єдності, підпорядкувавши їх не номінативним, а оцінювально-характеризуючим завданням” [Алефіренко: 96].

Виявлено ФО, зі структурою еліптичного речення з нульовим присудком: *з-тїд єдно́го дзвóна хто* – „односельці”. Компоненти цієї ФО реалізують локативне значення. ФО *ани ня дóма не вхábляй, ани до пóля не загáняй* – “посередня людина” структурно співвідноситься із складносурядним реченням. Сполучник *ани* надає заперечного значення всій синтаксичній конструкції. Обидві складові частини містять узагальнений суб'єкт, а присудки виражені дієсловами теперішнього часу.

Функціонування ПФО будь-якого семантико-синтаксичного типу залежить від їх замкненої чи незамкненої структури [Архангельский: 249]. Серед субстантивних фразеологічних одиниць лемківського говору виявлено незначну кількість ПФО замкненої структури. Такі конструкції мають постійний компонентний склад і вводяться в контекст як самостійні семантико-структурні одиниці, наприклад *з того буде доброй лазїво про мўхы*.

Для більшої частини субстантивних ПФО лемківських говірок характерною є незамкнена структура. Такі предикативні ФО функціонують тільки у складі речення, оскільки позбавлені смислової і структурної самостійності: (*Так ся дóпыл, же му нес борóду ліже*); (*Тот тázда юж ся прилітыл на фляшку*); (*В сéлі каждый зна, же змы з єдно́го мїха вылетїли*).

Вивчення субстантивних ФО лемківських говірок є важливим не тільки для подальшого розгортання різнопланових лінгвістичних досліджень, але і з пізнавально-мовного погляду. Останнє набуває особливої ваги, оскільки відбувається поступове зникнення фразеологізмів лемківських говірок з активного вжитку.

Пояснення значень малозрозумілих компонентів окремих ФО

Ани – ані	Мачка – кішка
Бердо, бердовічка –	Обнога – штанина
великодня гаївка	Пінязі – гроші
Вздух – повітря	Пелівня – приміщення для зберігання половини (інколи влітку там спали)
Выжёрка – дармова їжа	Погарик – чарка
Вріх – горіх	Пораїли – порадили
Вхабляти – залишати	Сомар – осел
Дзяд, дзядівка – жебрак, жебрачка	Стрик – батьків брат
Дябол – дідько	Тета – тітка
Калап – капелюх	Уйчіна – дружина маминого брата
Камарат – товариш	Файта – кусень, шмат
Конар – гілка, гілляка, галуза	Фішкаль – адвокат
Коч – коляска, візок	Шваблик – сірник
Лазіво – драбина	
Лішка – лисиця	

ЛІТЕРАТУРА

Алефіренко: Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків: Вища школа, 1983 – 133 с.

Архангельский: Архангельський В. О. Фразеология «Поучения» Владимира Мономаха в связи с общими вопросами фразеологии русского языка// Автореф. диссерт. канд. филол. наук, - М., 1950. – 16 с.

Білоноженко, Гнатюк: Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. – Київ, Наукова думка, 1989. – 155 с.

ФС: Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. – Словацьке пед. вид-во в Братиславі, відділ укр. літ. в Пряшеві, 1990. – 159 с.

Демський: Демський М. Т. Лексичні та граматичні особливості української іменникової фразеології // Мовознавство – 1981. – № 2. – С. 35-41.

Панцьо: Панцьо С. Є. Матеріали до словника лемківських говірок (Дієслівна лексика). Частина 1. – Тернопіль, 1997. – 55 с.

СУМ: Словник української мови. В 11 т. – К.: Наукова думка, 1970-1980 – Т. I-XI.

СУЛМ: Сучасна українська літературна мова (синтаксис). – К.: Наукова думка, 1972. – 514 с.

Телия: Телия В. Н. Типы языковых значений (Связанное значение слова в языке). – М.: Наука, 1981. – 269 с.

УНПЛ: Українські народні пісні з Лемківщини. – К.: Музична Україна, 1972 – 403 с.

Шанский: Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. – М.: Высшая школа, 1969. – 231 с.

Halyna Stupinska. Lexical-semantic structure and grammatical peculiarities of substantival phraseologisms of the Lemky dialect. *The article deals with the structural and grammatical peculiarities of substantival phraseologisms of the Lemky dialect. Our attention is paid to the phraseologisms which structure is a combination of words and to those built as a sentence.*

Key words: substantival phraseological units (Ph. U.), nomination, synonymous raw, semantics, category of number, grammatical meaning, key word, predicative phraseologisms (P. Ph. U.)

Надія Шимків (Тернопіль)

СКЛАДНІ ПРИКМЕТНИКИ-ЕПІТЕТИ У МОВОТВОРЧОСТІ Є. МАЛАНЮКА

Статтю присвячено аналізу складних прикметників-новотворів у поезії Є. Маланюка - одного із засновників "Празької